

בין מהירות לפזיזות

ספרו של אלישיב שמשי "נוע כבר - לכל הרוחות" (מערכות, 2011) עוסק בתחום שבו לקה צה"ל במלחמת לבנון השנייה - החובה לתמרן במהירות לעומק כדי להכריע במהירות. עם זאת, אף שפעולה מהירה והחלטית היא לרוב מוצלחת יותר וזולה יותר בחיי אדם, יש להקפיד על כך שהמהירות לא תהפוך לפזיזות

מבוא: על חשיבות המהירות במלחמה

ספרו החדש של אלישיב שמשי, שיצא באחרונה בהוצאת "מערכות", בוחן את סוגיית המהירות הנדרשת בלחימה, ולא בכדי הוא נקרא "נוע כבר - לכל הרוחות". משה דיין, הרמטכ"ל שהשיב לצה"ל את רוח הלחימה לפני מבצע קדש ובמהלכו, טבע את האמרה שלפיה "מוטב להיאבק בסוסים אבירים כאשר הבעיה היא איך לבלום אותם, מאשר לדחוק ולהאיץ שוורים המסרבים לזוז". שמשי מוכיח פעם נוספת כי אכן בראשית דרכו של צה"ל הייתה המהירות אבן יסוד בהפעלת כוחו, והוא אף מציג את תרומתה שלא תסולא בפז של זו לתוצאות הלחימה. מהלכי הסיום של מלחמת העצמאות, של מבצע קדש, של מלחמת ששת הימים ושל חלק מהמהלכים המוצלחים במלחמת יום הכיפורים הצטיינו בביצוע מהיר שהמם את האויב, הביא לקיצור הלחימה ולכן גם להקטנה משמעותית במספר הנפגעים.

הדרך החדשה: אש במקום מהירות

הלקחים החיוביים מהצלחות צה"ל בקרבות תנועה מהירים לא הצליחו לעמוד בפני המגמות ההפוכות שהחלו להתפתח בתוכו הן בעקבות לקחים שגויים ממלחמת יום הכיפורים והן עקב אימוצן של תורות צבאיות לקויות. מספר הנפגעים הרב, יחסית, שספג צה"ל במלחמת יום הכיפורים הביא למחשבה שלחימה איטית בעזרת מסות משוריינות תביא להכרעה שתמורתה ישלם צה"ל במספר מועט של נפגעים. מאסות משוריינות ואיטיות באו במקומם של התחבולה ושל התמרון המהיר, ותרומתם של אלה ניכרה בחלק מהכשלים של מלחמת לבנון הראשונה.

בהמשך, גישות שמקורן במכון לחקר המערכה הביאו את מפקדי צה"ל לראות בחובת ההכרעה החד-משמעית ובתמרון המהיר תפיסות שעבר זמנו. "תפיסת ההפעלה החדשה" בתוספת החשש מנפגעים, שהגיע עד כדי היסטריה צבאית ולאומית, הביאו למצב שבו המהירות הוחלפה בזהירות עד כדי שיתוק, הצורך בניצחון ברור הפך לחתירה ליצירתה של "תמונת ניצחון" וירטואלית, והתמרון לעומק שטח האויב הוחלף באש מנגד בלבד.

טנקים של צה"ל במלחמת ששת הימים | בראשית דרכו של צה"ל הייתה המהירות אבן יסוד בהפעלת כוחו

אל"ם (מיל') יהודה וגמן
חוקר בתחומי צבא וביטחון

במלחמת לבנון השנייה נחרדו ותיקי צה"ל, ושמשי ביניהם, להיווכח ש"הסוסים הדוהרים" הפכו ל"שוורים עצלים" - עם כל השלילה שמשתמעת מכך - הן צבאית והן מדינית. המחבר כותב על כך: "ככל שצה"ל התעצם, חלה תפנית בדרך הפעלת הכוחות, והאש והגישה הישירה תפסו את מקומם של התמרון ושל הגישה העקיפה... במלחמת לבנון השנייה... מצב הדברים הגיע עד כדי כך שהיו ציפיות במטה הכללי להכריע את חזבאללה ולהפסיק את ירי הטילים על ידי תקיפה מסיבית מן האוויר, ואילו הפעלת כוחות היבשה נעשתה בצורה חלקית ומהוססת. האש הייתה לחזות הכול, ועם אש בלבד, כפי שההיסטוריה הוכיחה שוב ושוב, אי אפשר להשיג ניצחון מהיר".

לא רק הכוחות הלוחמים צריכים לפעול במהירות

הספר בוחן את תרומת המהירות גם בתחומים חשובים אחרים הקשורים ישירות להצלחה בלחימה. כך, למשל, מוצגת ההתארגנות המהירה של מערך הרפואה בחטיבה 500 לקראת הקרב בעיר סואץ בסוף מלחמת יום הכיפורים שהצילה חיים רבים. בתדריך לקראת הכניסה לעיר אמר סגן מפקד החטיבה לרופא החטיבתי, ד"ר שטרן, כי "הכניסה לעיר תהיה טיול בוקר... ד"ר שטרן המנוסה והעצמאי לא קיבל את הערכתו הממעיטה של מפקדו. הוא העריך כי הלחימה בשטח הבנוי תעלה בנפגעים רבים, ולכן נערך כראוי. יחידת הרפואה שלו נעה בצמוד לגדוד הטנקים המוביל ונפרסה במבואות העיר.

דקות מספר לאחר מכן החל בתוך העיר קרב עז, שבסופו של דבר עלה בעשרות הרוגים. למרבה האירוניה, דווקא הסמח"ט היה הפצוע הראשון שנפגע אנושות בראשו, וחיייו ניצלו בזכות ההיערכות העצמאית והמהירה של כוח הרפואה. פצועים רבים ניצלו בהמשך רק מכיוון שטופלו כראוי ופוננו מהמקום במהירות לבתי חולים בעורף.

תחום נוסף שבו המהירות היא הכרחית לשם שינוי תמונת הקרב הוא הבנת תמונת המצב, במיוחד כאשר הכוח מוצא את עצמו מופתע. להמחשת הטענה הזאת נעזר המחבר בדמותו של דן שומרון, שהיה מפקד חטיבה 401 בסיני במלחמת יום הכיפורים. שומרון היה ככל הנראה המפקד הבכיר הראשון שהבין כי המלחמה המתנהלת ממזרח

היא לא התקבלה, ושומרון נאלץ לאבד עוד ועוד כוחות בניסיונותיו הכושלים לייצב את קו התעלה הקורס על מוצביו. נראה כי אילו הייתה הצעת שומרון מתקבלת, אזי הייתה חטיבתו - יחד עם גדוד 52 מחטיבה 14, שלחם לפנייהם באותה הגזרה - מצליחה לשבש לחלוטין את הצליחה בגזרה הדרומית של התעלה.

כשהמהירות הופכת לפזיזות

ראייתו השקולה והמאוזנת של המחבר את סוגיית המהירות מביאה גם להצגת הצד השלילי שבה - זה שכתוצאה ממנו עלולה להיווצר הפזיזות, שבכמה מקרים אכן הביאה לכישלונות צורבים בלחימה. האזהרה הטמונה בכך למפקדים היא בדבר חובתם לפעול מהר, אך לא על חשבון ההליכים החיוניים להצלחה כמו מודיעין מספיק, תיאומים בין היחידות ותיאום של גורמי הסיוע השונים.

בספר מובאים תיאורים של שני קרבות שבהם הפכה המהירות לפזיזות בהפעלת

ראייתו השקולה של המחבר את סוגיית המהירות מביאה גם להצגת הצד השלילי שבה - זה שכתוצאה ממנו עלולה להיווצר הפזיזות, שבכמה מקרים אכן הביאה לכישלונות צורבים בלחימה

לתעלת סואץ היא שונה לחלוטין מזו שצה"ל וחטיבתו שלו התכוננו לקראתה. הכוחות של חטיבה 401 הגיעו לזירת התעלה לאחר שחטיבה 14, שהגנה על קו המגע, ספגה אבדות כבדות. שומרון קר הרוח הבין במהירות כי המשך ההתעקשות לחבור למוצבים שעל קו המים לא רק שנידון לכישלון אלא אף מחמיר את המצב, שממילא היה כבר נואש. הוא הציע למפקד האוגדה, אלברט מנדלר, לוותר על קו התעלה וגם על המעוזים, לסגת עם הטנקים אל מחוץ לטווח טילי הנ"ט המצריים ולפגוע בכוחות האויב בעת שהם זורמים מהמעברים ההכרחיים שיצרו הפרצות המצריות בסוללה שבשטחנו.

בדיעבד נראה שההצעה הזאת הייתה המענה היותר נכון למצב שהתפתח בגזרת התעלה, אך

הגורמים הבולמים אותה פעלו לניצול הזמן ביעילות... מפקדים שלא ניהלו את הזמן כראוי - הסיקו מסקנות פזיזות, נקלעו ללחצים, פעלו להישרדות יחידתם בלבד ולא השיגו תוצאות ראויות".

המתכון לתמרון מהיר לעומק: אומץ ולקיחת אחריות

ההחלטה על תמרון מהיר לעומק שטח האויב מחייבת תעצומות נפש רבות. אי-הוודאות הגלומה במהלכי התמרון לעומק היא מטבע הדברים רבה יותר מזו הקיימת במהלכים איטיים ונשלטים. אלא שתנאי הלחימה של צה"ל והאילוצים החלים עליו הן בתחום של הפעלת הכוח והן בתחום המדיני אינם מותירים למפקדיו כל ברירה אחרת. כך, למשל, ההחלטה המתוארת בספר שהביאה להטסתה במלחמת יום הכיפורים של חטיבת צנחני מילואים אל עומק רכס החרמון כדי לתקוף מאחור ובהפתעה את מוצבי הסורים באותו המקום. למהלך המבריק והנועז של האיגוף האווירי קדמה התלבטות קשה ביותר במטכ"ל, שעיקרה היה החשש מהיפגעות המסוקים. אך ההתלבטות הזאת הסתיימה בהחלטת הרמטכ"ל דדו להוציא אל הפועל את האיגוף בעזרת המסוקים. ההשוואה בין תוצאות לחימתה של חטיבת גולני, שכבשה את המוצב הישראלי באבדות כבדות לאחר שתקפה אותו חזיתית, לבין תוצאות לחימתה של חטיבת צנחני המילואים, שתקפה את יעדיה מעורפם, מלמדת על כל ההבדל שבין תמרון מהיר לעורף לבין התקפה חזיתית ואיטית.

ככל שמפקדי צה"ל יתחשבו יותר בחוות דעתם של כלי התקשורת, כך הם יעזו פחות לעשות את המהלכים שהם תנאי להשגת ההכרעה המהירה שנדרשת מהם

סיכום: האם ועדות החקירה המרוכות בולמות את צה"ל?

בהקשר הזה יש להצביע על כך שספרו של שמשי אינו עוסק בקשר המובהק שיש בין האטת קצב הלחימה של צה"ל לבין מה שנראה כמו התמעטות הנכונות של מפקדיו להעמיס על כתפיהם את האחריות לאי-הוודאות הזמנית הגלומה במהלכי תמרון והכרעה. ככל שצה"ל הופך מושא לעוד ועוד ועדות חקירה, וככל שמפקדיו יתחשבו יותר בחוות דעתם של כלי התקשורת, כך הם יעזו פחות לעשות את המהלכים שהם תנאי להשגת ההכרעה המהירה שנדרשת מהם.

יש לקוות שצה"ל למד ממלחמת לבנון השנייה כי ניהול מלחמה באמצעות הפעלה איטית ונעדרת תחבולה של הכוח מגדיל ללא צורך את מספר הנפגעים ונוסף על כך לא משיג את היעדים הנדרשים. המלחמה המסורבלת והאיטית להחריד שניהל צה"ל בלבנון בקיץ 2006 - שלא היה בה עקרון מלחמה אחד שלא הופר - הביאה רק לכישלונות בקרבות, ואלה הגבירו, ובצדק, את תחושת חוסר הטעם במותם של החיילים.

מדינת ישראל וצה"ל חייבים לחזור לתורה הישנה שלפיה את המלחמות מנהלים בתוקפנות ובעוצמה רבה כדי להגיע להכרעה מהר ככל האפשר. הדבר נכון הן בלחימה נגד טרור והן בלחימה נגד צבאות סדירים למרות ההבדלים הידועים שבין שתי צורות הלחימה אלה. גם אם טבעה של הלחימה נגד הטרור שהיא אורכת זמן רב יותר מלחימה נגד צבא סדיר, אין בכך כדי להמעיט מהדרישה מהמפקדים לסיימה מהר ככל הניתן. רק בדרך הזאת ניתן יהיה להקטין את מספר הנפגעים, להשיג הישגים שימתנו את הכאב על מותם של החיילים ואף להפחית מאוד את התפתחותה של ההתנגדות למלחמה מבית ומחוץ.

הכוח - מה שעלה בכישלונות ובנפגעים רבים. הדוגמה הראשונה בספר עוסקת במבצע קדש ובקרב של חטיבה 37 על מוצבי אום כתף שבציר ניצנה-אבר-עגילה. הטנקים של החטיבה ויחידות הסיוע שלה התמהמהו להגיע לקראת ההתקפה, והמח"ט שמואל גלינקא החליט שלא לחכות להם. כתוצאה מכך כלל הכוח המסתער, שעליו פיקד המח"ט, שתי פלוגות זחל"מים בלבד. ההתקפה יצאה לדרך בלי שהמפקדים הכירו את היעדים ובלי שהם ניסו להסתייע במידע עליהם שכבר היה בידי יחידה אחרת שפעלה קודם לכן בשטח. משום מה היה המח"ט משוכנע שהסתערות מהירה בלילה ובאורות מלאים של הכוח הקטן שעמד לרשותו תביא להתמוטטות האויב. התוצאה של אותה ההחלטה הייתה כישלון מוחלט שעלה בחייהם של 25 חיילים וקצינים, ובהם המח"ט עצמו.

הדוגמה השנייה בספר לנזקי המהירות בעת שהיא הופכת לפזיזות היא הסתערותה במלחמת יום הכיפורים של חטיבה 179 בפיקודו של רן שריג על מתחמי חאן-ארנבה, השולטים על הכביש לדמשק. שריג האמיץ והנחוש מאין כמוהו נפצע ביום המלחמה הראשון, אך בערב הפריצה לסוריה חזר לפקד על חטיבתו המדולדלת. כמו במקרה המח"ט גלינקא ב-1956, גם כאן הרצון לפעול מהר הביא להיעדרם של נוהל קרב, של תיאומים עם כוחות החיפוי והסיוע ולהתקפה חזיתית באור יום ששיחקה לידי האויב. התוצאה הייתה היפגעותו של רוב הכוח וכישלוננו בהבקעת המערך הסורי.

בשני המקרים מדובר במפקדי חטיבות מנוסים, אמיצים ומסורים שמשום מה לא עצרו את מפקדיהם ואת עצמם לשם קבלת עוד פרק זמן להשלמת ההכנות ההכרחיות הנדרשות ללחימה.

הלקח מהפרשות האלה ומפרשות דומות להן הוא שגם מפקדים מצטיינים מועדים ללקות בפזיזות, ושהחובה לפעול במהירות חייבת להיות משוקללת היטב יחד עם גורמים נוספים, שגם הם חיוניים להצלחה. המחבר כותב על כך ומסכם ש"מפקדים שהבינו את יתרונות המהירות והכירו את

